18. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща / В.Моренець. – К., 2001. – 327 с.

19. О. Культурна політика Українського націоналізму / О. // Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. – К.: Фундація імені О.Ольжича, 1994. – С.226 – 230.

20. Кардаш Д. Українська культура / Д.Кардаш // Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. – К.: Фундація імені О.Ольжича, 1994. – С.204 – 226.

21. Кардаш Д. В авангарді героїчної доби (До проблеми націоналістичної культури) / Д.Кардаш // Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. – К.: Фундація імені О.Ольжича, 1994. – С.232 – 241.

22. Маланюк Є. Слово в десятиліття (25.5.1926) / Є.Маланюк // Маланюк Є. Книга спостережень. – Т.ІІ: Проза / Накладом вид-ва „Гомін України"; бібліотека вид-ва „Гомін України"; ч.29. – Торонто, Онтаріо, Канада, 1966. – С.337 – 351.

23. Маланюк Є. Дмитро Донцов (До 75-ліття) / Є.Маланюк // Маланюк Є. Книга спостережень. – Т.ІІ: Проза / Накладом вид-ва „Гомін України"; бібліотека вид-ва „Гомін України"; ч.29. – Торонто, Онтаріо, Канада, 1966. – С.367 – 376.

24. Маланюк Є. Вступне слово / Є.Маланюк // Маланюк Є. Повернення: Поезії. Літературознавство. Публіцистика. Щоденники. Листи / Серія „Ad fontes – До джерел". – Львів: Світ, 2005. – С.255 – 257.

25. Ольжич О. Вибрані твори / О.Ольжич / Упор. О.Зінкевич; передм. Є.Сверстюка. – К.: Смолоскип, 2007. – 664 с.

УДК 821. 161. 2 – 3. 09

"ФУРШЕТ ВІД МАРІЇ МАТІОС": ФЕМІНІСТИЧНИЙ ДИСКУРС

Заверталюк Н. І., д. філол. н., професор

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

Автор статті розглядає своєрідність художньої інтерпретації "історій кохання" героїв книги "Фуршет від Марії Матіос", концептуальність у їх сюжетному розвитку опозицій Чоловік – Жінка, Любов – Смерть, Любов – Життя, в аспекті феміністичного дискурсу.

Ключові слова: стилістичні домінанти, топос, опозиції, феміністичний дискурс.

Заверталюк Н. И. "ФУРШЕТ ОТ МАРИИ МАТИОС": ФЕМИНИСТИЧЕСКИЙ ДИСКУРС /Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара, Украина

В статье рассматривается своеобразие художественной интерпретации "любовных историй" героев книги "Фуршет от Марии Матиос", концептуальность в их сюжетном развитии оппозиций Мужчина – Женщина, Любовь – Смерть, Любовь – Жизнь, в аспекте феминистического дискурса.

Ключевые слова: стилистические доминанты, оппозиции, топос, феминистический дискурс.

Zavertaluk N. I. "MARIA MATIOS FOURSHETTE": OF FEMININE DISCOURSE/ National Dnipropetrovsk University, Ukraine

The paper considers the peculiarities of the artistic interpretation of "love stories" of the heroes in the book "Maria Matios fourchette, the concepts in their tecstual representation of oppositions man – woman, love – death, love – life in the aspect of feminine discourse.

Key words: stylistic dominants, opposition, topos, feminist discourse.

Книга "Фуршет від Марії Матіос" – ще одне підтвердження самохарактеристики її авторки як "непрогнозованої". "Завжди це має бути щось інше" [1, с. 224], - так визначає своє творче кредо Марія Матіос, реалізоване її новелами циклу "Апокаліпсис", романами "Солодка Даруся", "Щоденник страченої", "Майже ніколи не навпаки", сатиричною книгою "Містер і місіс Ю-Ко в країні укрів. Mr. & Ms. U – Ko in country UA". Новели і повісті, об'єднані в одній книзі, незвичною в літературі назвою, наскрізною сюжетною лінією "фуршета", амбівалентно інтерпретованого і як рецепти приготування страв та сервірування столу, і як поради стосовно улаштування "Космосу кохання", "Космосу" життя жінки, самодостатні в розкритті естетичного та етичного змісту останнього. При цьому, художньо

розгортаючи тему особистого щастя жінки, поширену в сучасній жіночій прозі опозицію Чоловік – Жінка, М. Матіос послуговується парадигмами традиційного реалістичного письма, не цураючись народознавчих елементів, засадничими концептами екзистенціалізму "вигаданими" ("невигаданими") нюансами феміністичного дискурсу.

У розмові з Л. Таран, що була опублікована на сторінках "Кур'єра Крив басу" в березні 2006 р., М. Матіос не без кокетства заявила: "…я дотепер не знаю, що то за штука ота – фемінізм" [1, с.228]. Критики ж, відзначаючи народознавчий аспект творів "Фуршета від Марії Матіос", фіксуючи "неймовірність" зображених у них "житейських історій" кохання чи його втрати, аналітично не заглиблюються в характер репрезентації феномена жінки, в тому числі й на рівні феміністичного дискурсу. Саме цим зумовлено актуальність розгляду індивідуальності техніки Марії Матіос у творенні феміністичного тексту у творах названої книги, завдання виявлення єдності традиційного і модерного в інтерпретації екзистенціалу жінки.

При всьому розмаїтті розгорнутих у творах "Фуршета від Марії Матіос" мотивів об'єднуючими чинниками їх сюжетів є дві концепції, означені автором як сТрави і Почуття (кохання), що поіменовані як сПрави. Останнє зорієнтовує на їх функціональну спільність, що послідовно розкривається на ситуаційному, подієвому, психологічному (свідомості або й підсвідомості героїв) рівнях, наголошується автором безпосередньо (заголовки, епіграфи, афоризми, авторські відступи-характеристики) та ілюстраціями художника (М. Євшана). Так, презентує книгу малюнок: на тлі пейзажу постають предмети і речі різних сфер буття людини: побуту (запрошення на фуршет, ліжник, ослінчик, фрукти), інтелектуальної праці (note-book, книжки на білому папері). На наступній сторінці назву книги дано в овалі тарілки, підзаголовок – на візитці-оголошенні, недбало кинутої на край тарілки. Формально підзаголовок – це вигадливо вибудуване на фонетичному співзвуччі, сполучення слів "сПрави" і "сТрави" в одне слово - сПсТрави (поєднано початкові приголосні, за якими розрізняється їх зміст, і виділені у позицію заглавних літери П і Т). Новоутворене таким чином слово, обрамлене означеннями, виокремлено графічно:

Сердечні сПсТрави
Рецепти
На всі випадки життя.

Ця гра словами відтінена і ілюстраціями. Співвіднесені з назвою книги натюрмортами художника, такі підзаголовкові уточнення інтригують, налаштовують на розшифрування закодованих у них екзистенціалів жінки, серце як сфокусування Почуття.

В автобіографічній оповіді про свій рід "Гірша любов від недуги", що теж увійшла до книги "Фуршет від Марії Матіос", у зверненні до Читача (у неї він завжди з великої літери) авторка зауважує: "Ця книжка – як саме наше життя: трагічне, смішне, смачне, кольорове". При цьому, на її погляд, "найбільш цікавим" у ній "залишається Людина і її Почуття" [2, с.27]. У цьому контексті функції сТрав і сПрав однакові, але методологія їх здійснення різна. Стратегія фуршета у вирішенні тріади Чоловік – Жінка – Почуття у творах, потрактованих як "сТрави", зорієнтована передусім на розвиток мотиву – шлях до серця чоловіка через його шлунок, закоріненого в традиційні цінності родинного співжиття, та асоціативно екстрапольованого на відому тезу: призначення жінки – кухня. У сюжетному розгорнені цього мотиву актуалізовано динаміку патріархальних стосунків чоловіка і жінки, відповідну їм психологію обох ("Ніхто в житті немає двох щасть", "Кучері Амура, або Ознайомлювальна трапеза", "Від паркану до обіду, або Моя земля – моє здоров'я"). Найчастіше герой – чоловік (ім'я якого не завжди названо) перебуває "за кадром", на авансцені образ жінки: вона має привернути до себе чоловіка незвичними ставами, етикетом обіду/вечері. Епізоди приготування страв, накриття столу, оздоблення інтер'єру вибудовуються за правилами урочистого, таємного ритуалу. Назви страв вигадливо пафосні ("Кучері Амура", "Жіноча голова в кущах шипшини", обід - "Вражена Амуром", м'ясна страва - "Чайна ружа"), хоча їх рецептура (що зафіксована в текстах) цілком реальна, з національної, локальніше, гуцульської кухні. Виклад порад досвідченого наратора стосовно не лише страв, а й внутрішнього настрою героїні на необхідність "зачарувати" обраний об'єкт інтимізовано. Вони висловлені то щиро-співчутливо, то роздумливо, то іронічно. Все це теж гра. Вона розрахована на заперечення постмодерної дискурсивності. Авторка хоче повернути Читача до звичайного життя, проблем буття звичайної людини, до традицій, щоб "молода журналістка під акомпанемент цитат із Юнга і Фрейда" не "пускала сльозу з приводу сумної долі ліричної Героїні <…> і Автора книжки", щоб їй "полегшало" від рецептів [2, с.100]. У такій настанові – одна із відмінностей книги "Фуршет від Марії Матіос " від "Кулинарной книги лентяйки" Д. Донцової. Письменниці однаково вмотивовують своє звернення до рецептів "кухонної" книги: жартівливі поради сина. Російська авторка детективів зосереджується саме на записах рецептів найпростіших за приготуванням страв різних народів, подекуди супроводжуючи їх лаконічними коментарями – спогадами про їх куштування. Рецепти М. Матіос, по-перше, як уже зазначалося, українські, по-друге, "закучерявлені" і, головне, вони концептуально навантажені. Як зауважує авторка "Фуршета…", її "кулінарні рецепти разом з легкою белетристикою, "зцементовані" народознавчим матеріалом" [2, с.228]. І книга в цілому, хоча на перший погляд, про епізоди побутування жінки "від

кухні до спальні", "печать і лик землі", "смак зелених гір". Саме це зумовлює пафос афористичного звернення у фіналі останнього твору книги: "…не забувайте: життя коротке, нація вічна, а я щаслива – отут і вже…" [2, с.333].

В оповіданнях, означених як "сПрави", актуалізовано феміністичне начало в утвердженні свого "Я" героїнею ("Ключі", "Учора нема ніде", "Гірша любов від недуги"). Місце рецепта в них у розкритті позиції/опозиції Чоловік – Жінка епізодична, або він взагалі відсутній. Незмінною залишається тема "Космосу почуття". В оповіданні "Ніколи не розказуйте про космос" згадано лише назву рецепта "Реберця в капусті", змінену героїнею на інтимно-еротичну – "Таємниця капустяної спокуси" (спосіб приготування, як зазначено в авторській ремарці, наведено в тексті іншого твору, в епіцентрі сюжету якого й є "сТрави"). У розвитку інтриги він – чинник спростування ідеї зваби чоловіка смакотою. Увага автора сфокусована на вираженні стану героїні, полярності її почуттів: радісного очікування "Космосу пристрасті" від враженого "новою смакотою" її страви чоловіка та її розпачу, розчарування не стільки від "звістки" про його зраду (роллю руйнача наділено магнітофон, магнітофонний запис розмови чоловіка з своєю коханкою), скільки її вмотивування: завів коханку від буденності стосунків з дружиною, щоб довести свою зверхність, "почуття власника"). Помста героїні (розлучення з чоловіком, вилучення із записника і із пам'яті рецепта страви "Реберця в капусті"), вилучення із свого життя і електроприладів - свідчення її слабкості, як і вибір ролі лише люблячої бабусі, яка не лише переписує для онуки рецепти страв (крім "Реберець у капусті"), але й прагне застерегти "її від того, що колись коштувало молодій Галі щастя" [2, с.24].

По-іншому діє в аналогічній ситуації героїня новели "Ключі", якою відкривається книга "Фуршет…". Опосередковано із її заголовковим образом пов'язано предмети на малюнку перед назвою новели (ніж, карафка для кави) та ще згадка кави і бара в епізоді зустрічі героїні (Каті) із подругою. Наведені в ній "рецепти" стосуються "сПрави", що і зазначено автором. Це поради, стратегія порятунку Космосу кохання. Героїня новели "Ключі", дізнавшись про зраду чоловіка, "першокласного мента", визначає, хай спершу відсторонено, бо не окреслені ще шляхи досягнення, мету: "Треба рятувати сім'ю…" – дещо відсторонено подумала Катя" [2, с.7]. Конструктивна програма дій формулюється в епізодах розмов Каті з подругою (жіноча солідарність!). ЇЇ виконання вмотивовується соціальним статусом героїв. Якщо в оповіданні "Ніколи не розказуйте про космос" лише згадано, що героїня повернулася із відрядження, то в новелі "Ключі" характеристики і Каті, і її подруги Світлани, деталізовані: відзначено, що на час подій Катя – маклер з фірми нерухомості (вона показує покупцям квартири; так обіграно і заголовковий образ – "ключі"), а до цього була секретарем заступника прокурора, своєї подруги Світлани, яка в нових ситуаціях суспільства – адвокат. Простір зустрічей подруг, як і зустрічей Каті з чоловіком, за межами їхніх квартир; вони вільні від побуту. Тому й "зброя" (рецепт) порятунку "сім'ї" – не страва, а еротично-сексуальна білизна, простір – не кухня, а велика порожня кімната в дзеркалах, в них віддзеркалюються тіла в екстазі пристрасті. Чоловіка Катя спокушає не їжею, а тілом, незвичністю еротично-сексуальної гри. Як наслідок – happy end. З кожним твором у книзі "Фуршет від Марії Матіос" поглиблюється феміністична концептуалізація мотиву "Космосу кохання", образу жінки в його структуруванні. У повісті (за авторським визначенням, "мелодрамі") "Детектор" несподівані, на грані фантастичного, ситуації взаємин Чоловіка і Жінки, як і хронотопічний зріз внутрішнього сюжету (відчувань і почуттів), зорієнтовують на гендерне прочитання співвіднесення Почуття і соціуму, Жінки і чоловічого світу. Останній постає через локальні, сюжетно не розгорнуті, конфлікти героя із соціумом, - де він існує офіційно як службовець і неофіційно як один із гвинтиків контрабандної системи. Це світ, де "спотворюється сутність людини". У його характеристиці в активній позиції загострено сатиричні образи ("чорні чоловічі справи", "зграя", закон "вовків"). У ньому панує смерть як загроза Любові, отже, і жінці, як її уособленню.

У зображенні соціуму в повісті "Детектор" серед первообразів афоризм "Люди – це смерть". За спогадами героя-оповідача, почувши його від жінки, яку потім покохав, він сприйняв його як формулу дійсності, засвідчивши це (виготовленим ним) плакатом на стіні свого службового кабінету. В образі героїні, "з варязьким ім'ям" "Ольга" (яке названо далеко не відразу) від початку "історії" кохання закладено код смерті. Вона прагне близьких стосунків з коханим, але цьому протистоїть її розум: через онкологічну хворобу фізична близькість з чоловіком може прискорити її смерть, а в неї ще малий син. Та мотивація її перебування в лікарні не в її хворобі, а в хворобі суспільства, у сучасній криміналізованій реальності, з якою пов'язана діяльність коханого: її збила машина (ймовірно, це попередження йому за допущені в тому, кримінальному, колі прорахунки).

Світ "чорних чоловічих справ" відчужує від себе жінку як перешкоду власному утвердженню. Зміст вироку лікарів – "вона ніколи не повернеться, реальної її вже нема" [2, с.48] – актуалізовано з розвитком сюжетної лінії буття Ольги в позасвідомості введенням до її кульмінації тілесної деталі (пухлини). Хірурги, вирізавши з її тіла злоякісну пухлину, повертають Ольгу до фізичного життя, але позбавляють її земного плодоносного начала. Виокреслюючи тему жорстокості світу у ставленні до Космосу кохання, що повинен будуватися на гармонії двох, М. Матіос зіставляє соціум, "безсовісний, безличний", за уявою героїні, і реанімацію як концепти закритого простору. У їх зображенні домінуючими є образи "театру" і

“тюрми”, спроектовані на образ “прірви”, що має розмежувати героїв (“відсікає нас з нею (його і Ольгу – Н. З.) від життя”, “розмежовує моє буття і її цілковите небуття” [2, с.59]. Танатологічні характеристики реанімації – “смертні вироки”, “млин смерті”, чорний і білий кольори. Але образ реанімації інтерпретується устами героя і як “проміжний світ”, де кожен “однією ногою стоїть на тому (підкреслене виділено в тексті – Н. З.) світі ” [2, с.52]. У цьому контексті з розвитком внутрішнього сюжету простір реанімації набуває ознак простору очищення: повернення героїні до життя, до кохання і очищення героя – чоловіка. “Я почуваюся у реанімації, як на волі”, - до такого висновку приходить останній [2, с.61]. Внутрішня драма героїв розгортається як зіткнення/змагання Любові і Смерті, що, на перший погляд, викликає в пам’яті аналогію до відомих романтичних зразків. Але у вираженні опозиції Любов – Смерть у повісті “Детектор” акцентує на взаємодії ремінного і маскулінного начал. Суб’єктивна чоловіча нарація і фемінний текст вставних у неї внутрішніх монологів жінки, “я” якої через індивідуальне підсвідоме відкривається у двох світах (Цьому і Потойбічні), органічні в художній системі екзистенційної проблематики: недосяжності Космосу кохання, як Космосу щастя, в абсурдному світі, фатальності в ньому й Космосу пристрасті. У першому - її минуле (розлучення з чоловіком, турботи про сина й матір, “історія” кохання і боротьба за душу коханого), репрезентоване через рефлексії підсвідомого. У другому – прагнення життя як синоніму кохання і пристрасті на рівні позасвідомого. Її не озвучені прохання (“розбий важкі лати мого каменю”, “продовж мені дні”, “не задувай мого світла” [2, с.74]), зверненні до нього, і його усвідомлення своєї залежності “від жінки”, яка може бути його берегинею (не домашнього вогнища), “приймачем і сторожем” його “проблем” спроектовані на вираження ідеї їх єдності в ім’я порятунку життя. Значимим у її втіленні є те, що в просторі реанімації вони разом, відокремлені від соціуму, заглиблені в єдині почуття, що знаходять своє вираження у внутрішніх монологах і молитвах.

В епіграфі до твору чоловік порівнюється із яструбом, що полює за здобиччю. У ситуаціях домагання героєм Ольги, вияву бажання володіти її тілом навіть у палаті реанімації (щоправда, домінантним у системі тілесних образів розкриття таких потягів героя є “запах її тіла”) неодноразово наголошується його сутність як мисливця. Як птах-хижак, він у помислах своїх вичікує, поки вона сама вирішить зблизитися з ним, вичікує виходу її із коми, щоб володіти нею. Його ж вчинки вмотивовано почуттям: платить санітарам, аби посидіти біля “того, що називається тілом (виділено в тексті – Н. З. коханої жінки” [2, с.49], дивитися на “дві білі овечки” (її коліна), турбується про її рідних. Його відчуття себе “справжнім” і вільним у реанімації корелюється тезою про місію жінки в справі порятунку його від егоїзму, комплексу володаря – мисливця. У словах, що постають у формі марень жінки – “Я твоє спасіння / ти моя погибель / а я спасіння спасу” [2, с.74] – утвердження її місії у відродженні Почуття, а образи хлопчика, новонародженого, що постає через візії хворої, – повернення їй одвічної ролі жінки, продовжувачки життя роду. У фіналі повісті “Детектор” його запитання – “Вона повертається?” змінюється градаційним самовираженням її відчуття себе: “Я дихаю”, “я збираюся з силами”, “я вас чую”, що завершується стверджуючою констатацією “Вона повертається” [2, с.95]. Провівши героїв через реанімацію, автор акцентує думку, що Любов повертає жінку до життя, звільняє її від “внутрішньої в’язниці”, чоловіка – до духовного відродження. У фіналі немає вивищення ні першої, ні другого. Вони взаємозалежні. Він вже не відчуває себе “мисливцем” по відношенню до жінки, хоча й впевнений, що тіло буде його (“Тепер я мав це тіло в своїх руках і знав, що матиму його завжди”) [2, с.96].

Неймовірною історією кохання двох є і твір “ Учора нема ніде”. За авторським визначенням, - “Українська мильна Love story”, “не надто переконлива фантазія ” [2, с.142-143]. Її текст має всі ознаки сучасного жіночого письма: 1) інтелектуальна журналістка, сексуальна, самотня головна героїня, здатна на неймовірні, найчастіше абсурдні, вчинки; 2) суб’єктивність героїні розкривається через психологічні форми самовираження “Я” (її наділено і роллю наратора); 3) в характері героїні поєднані і борються слабкість, що вмотивовує її жадання прихистку в обіймах сильного Чоловіка, і сила, яка зумовлює її бажання захистити Його в умовах постколоніальних катаклізмів.

Отже, розгорнувши в зображенні життя жінки, її прагнень до щастя життєві чи й вигадані авторською уявою Love story – від сТрав до еротично-сексуальних сПрав порад збереження Кохання – М. Матіос у книзі “Фуршет від Марії Матіос” у феміністичному аспекті інтерпретує інтимно-особистісний світ Почуття, проектуючи його на світ соціальний, визначаючи місію жінки в ньому як рятівниці “Космосу Кохання”.

ЛІТЕРАТУРА

1. “Письменникові конче бути совісним у творчості”. (Розмова Людмили Таран з Марією Матіос) //Кур’єр Крив басу. – 2006. - № 196 (березень). – С. 223-231.
2. Матіос М. Фуршет від Марії Матіос/ Марія Матіос. – Львів: Кальварія, 2002. – 336 с.